

V epilogu je avtor zbral imena z osnovnimi podatki vseh tistih Slovencev, ki so bili v taborišču v Bileči in so padli v narodnoosvobodilnem boju ali umrli zaradi njegovih posledic po vojni. Tem šestnajstim tovarišem je posvetil svojo knjigo.

Tekst lepo dopolnjujejo ponatisi originalnih risb in slik, ki so jih v Bileči naredili Moša Pijade, Dordže Andrejevič-Kun in Boško Baruh ter pet fotografij iz taborišča v Bileči. Tudi opombe pod tekstom, ki pojasnjujejo posamezne osebe in dogodke, dajejo zgodovinarju mnogo dragocenih podrobnosti.

Alenka Nedog

Bogdan Žolnir, »Partizanski tisk ob Meži, Dravi, Mislinji«, Maribor, Založba Obzorja 1962, 210 + I, str. 8°.

V počastitev dvajsetletnice vstaje jugoslovanskih narodov je Muzej ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu izdal knjigo Bogdana Žolnirja »Partizanski tisk ob Meži, Dravi in Mislinji«, kateri je napisal uvod nekdanji sekretar oblastnega komiteja KPS za Koroško inž. Pavle Žavcar-Matjaž.

Avtor je razdelil svojo knjigo v tri dele, v katerih obdela posamezna obdobja širjenja partizanskega tiska v krajih ob Meži, Dravi in Mislinji. Prvo obdobje (str. 13—26), ki se prične z nemško okupacijo aprila 1941 in traja do jeseni 1942, je razdelil avtor v sedem poglavij, v katerih oriše najprej zasedbo, upravno-politično razdelitev in ukrepe nemškega okupatorja v zasedenih predelih. Nato preide na organizacijo partijskega vodstva in njegove člane ter na začetke oboroženega odpora prvih partizanskih enot in na ostro nemško reagiranje, ko so popadali najboljši partijski kadri. S tem pa tudi na upad osvobodilnega gibanja pozimi 1941 na Štajerskem, ko so morale prenehati z delom tudi ilegalne partijske tehnike v Mariboru in drugod na Štajerskem, ki so razmnoževale prvi revolucionarni in odporniški tisk.

Ko oriše začetke osvobodilne aktivnosti v Mislinjski, Mežiški in Zgornji Dravski dolini, kjer se je širil ilegalni tisk, ki je prihajal z Moravske prek Pohorja, in upad te aktivnosti v zimi 1941/42, preide na poživitev političnega dela vodstva Osvobodilne fronte slovenskega naroda za severno Slovenijo v zgodnji pomladi 1942, ko je to izdalo nekaj letakov s pozivi na štajersko mladino, naj se ne odziva hitlerjevski mobilizaciji za vermanšaft, temveč naj krepi partizanske vrste na Štajerskem. Žal, da avtor, ko ponatiskuje vsebino teh aktov, ni ugotovil, kje so bili ti letaki razmnoženi.

Drugi del svoje knjige (str. 27—85), kjer opisuje obdobje od jeseni 1942 do prihoda XIV. divizije na Štajersko februarja 1944, razdeli na 11 poglavij, kjer podaja najprej pregled razvoja osvobodilnega gibanja na Koroškem, pomembne vojaške in politične dogodke do decembra 1943, nato pa preide na tiske, ki jih je izdala tehnika II. grupe odredov na svojem pohodu prek Gorenjske, in tiske, ki jih je razmnožila ta tehnika pri štabu grupe na Čreti na Dobrovljah oziroma tiske, ki jih je izdelala tehnika, potem ko se je po boju na Čreti preselila na Moravško. Ko govori nato še o najdbah tiskov tehnike II. grupe, ki so jih širili po ozemlju Mislinjske, Mežiške in Dravske doline ter nato ponatiskuje v celoti tri letake te tehnike, preide na opis prvih dveh

okrožnih koroških tehnik, ki sta bili ustanovljeni v pozni jeseni oziroma zimi 1942/43.

Kot prvo opiše sicer pozneje zgrajeno tehniko OK KPS za Koroško (december 1942), nato pa še tehniko OK KPS Šaleško-Mislinjskega (zgrajena sredi novembra 1942). Za opis teh in naslednjih tehnik razdeli avtor svoje gradivo v tri osnovne skupine tako, da navaja najprej splošne podatke o tehnikah, v katere uvrsti kraj, kjer je tehnika delala, in opis, kakšne vrste je tehnika vorju, Podgori pri Kotljah in Podkraju pri Prevaljah ter tehnika OK KPS izdelali. V drugo skupino vključi posamezne spominske prispevke osebja, ki je delalo v tehniki ali jo gradilo, in spominsko gradivo borcev oziroma aktivistov, ki so v tehniki bili ter poznali življenje v njej in njeno delo. V tretji skupini pa navaja posamezne citate iz ohranjenih aktov raznih forumov, ki govorijo o tehniki. Na ta način sta v drugem obdobju obdelani: tehnika OK KPS za Koroško z bazami v Topli na Peci, na Lundranskem vrhu, v Javorju, Podgori pri Kotljah in Podkraju pri Prevaljah ter tehnika OK KPS Šaleško-Mislinjskega z bazami v Spodnjem Razborju »Pri roži« in pri Rdečniku, v Šmiklavskem gozdu »Burcu«, Lipetov bunker na Legnu in Izakov bunker pod Završami. V končnem poglavju tega dela govori še o prenašanju partizanske pošte in tiska v letu 1943 ter dodaja spominske sestavke nekaterih kurirjev in drugih borcev, ki so prenašali partizanski tisk in pošto od Save do Pohorja. Ko oriše še organizacijo kurirskih zvez (TV linij) v Severni Sloveniji ob koncu leta 1943, zaključí to poglavje še s popisom tiska iz javke pri kmetu Javhu v Mislinjskem jarku.

V tretjem delu svoje knjige (str. 86—172), tj. v obdobju od prihoda XIV. divizije na Štajersko do osvoboditve, ki ga razdeli v 15 poglavij, podaja najprej pregled razvoja narodnoosvobodilne borbe na Štajerskem po prihodu XIV. divizije in poživljeno politično in vojaško aktivnost v tej dobi, nato pa da kratek pregled tehnik na Štajerskem in glavnih tiskov, ki so jih izdelale te tehnike.

V naslednjih poglavjih opiše na način, kot ga je uporabil pri opisu tehnik v drugem delu svoje knjige, s tem da navaja splošne podatke o tehniki, spominske prispevke in citate iz dokumentov, ki govore o tehniki, naslednje civilne in vojaške tehnike na področju treh dolin v letu 1944: štabno tehniko XIV. divizije, štabno tehniko Pohorske brigade, tehniko »Skovik« Šaleško-Mislinjskega okrožja, tehniko XIV. divizije »Sova«, tehniko IV. operative cone »Sever«, tehniko Mežiškega in pozneje Dravograjskega okrožja »Netopir«, okrožno tehniko »Krištof-Štane Ilc«, tehniko »Kajuh«, tehniko »Drava«, tehniko »Bojan 33« ter tehniko v bunkerju okrajnega komiteja Kozjak, imenovano »Micka«. Opisu teh tehnik sledi prevod poročila nemškega polkovnika (ne generala!) von Trecka o partizanskem tisku v letu 1944 na Štajerskem, nato pa opisi slovenskih partizanskih tehnik na Koroškem onstran meje v Avstriji, to je Podjunske tehnike v Beli pri Železni Kapli v letu 1943, pokrajinske tehnike v Rožu nad Mačami ter tehnike OK Velikovec, pozneje imenovane »Obir«, in tehnike Celovec »TC 55« na gori Macnu, ki sta razmnoževali tiske tudi v nemščini za avstrijske protinacistične borce.

K temu je dodan še spominski sestavek avtorjevega sorojaka Toneta Britovška-Propagande z naslovom: Naše ljudstvo je navdušeno sprejemalo osvobodilni tisk.

Ko v zadnjem poglavju tega dela poda še pregled vojaških kurirskih postaj, ki so po prihodu XIV. divizije na Štajersko poleg starih TV-linij povezale vse vojaške enote tega področja z glavnim štabom NOV in PO Slovenije na Dolenjskem, zaključuje zadnji del knjige s tem, da poda nekaj misli o namenu knjige.

Ob koncu so knjigi dodani še viri in opombe, abecedni pregled tiskov iz spredaj naštetih tehnik, nadalje pregled lokacije tehnik v vojaških kartah, imensko kazalo in abecedni seznam krajev Mežiške, Zgornje Dravske in Mišlinjske doline.

Med tekstom v knjigi je precej faksimilov partizanskega tiska ter nekaj faksimilov originalnih dokumentov, več fotografij in risb partizanskih tehnik ter fotokopije zemljevidov z vrisanimi lokacijami partizanskih tehnik.

□

Žolnirjeva knjiga nima namena podajati zgodovine partizanskega tiskarstva v tem predelu Slovenije, ampak je, kakor sam pravi v zaključnem poglavju, le »prispevek in delni doprinos« k dokončnemu delu o slovenskem partizanskem tisku. Vrednost knjige je prav v tem, da so zbrani podatki o začetkih delovanja posameznih tehnik in osebju, ki je v teh tehnikah delalo, predvsem pa so pomembne ugotovitve krajev, kjer so te tehnike bile in kam so se selile, česar se iz ohranjenih pisanih virov ne da ugotoviti, saj so se partizanski tehniki v svojih poročilih skrbno izogibali imenovati kraj, kjer se je tehnika nahajala, prav tako pa so tudi imena večine tehnikov navedena v poročilih le z njihovimi ilegalnimi (partizanskimi) imeni. Šele temeljita raziskava na terenu samem in organizirano topografsko delo ter zbiranje in precizna obdelava spominskega gradiva je omogočila točno določitev lokacij tehnik in ugotovitev pravih imen in priimkov partizanskih tiskarjev. V knjigi te vrste moti predvsem to, da so podatki za tiske, ki so jih izdelale posamezne tehnike, nepopolni, saj ni prikazan niti kronološki red tiskov, niti niso dani drugi osnovni bibliografski podatki, kar bi vrednost in pomen take edicije prav gotovo povečalo.

J. Krall